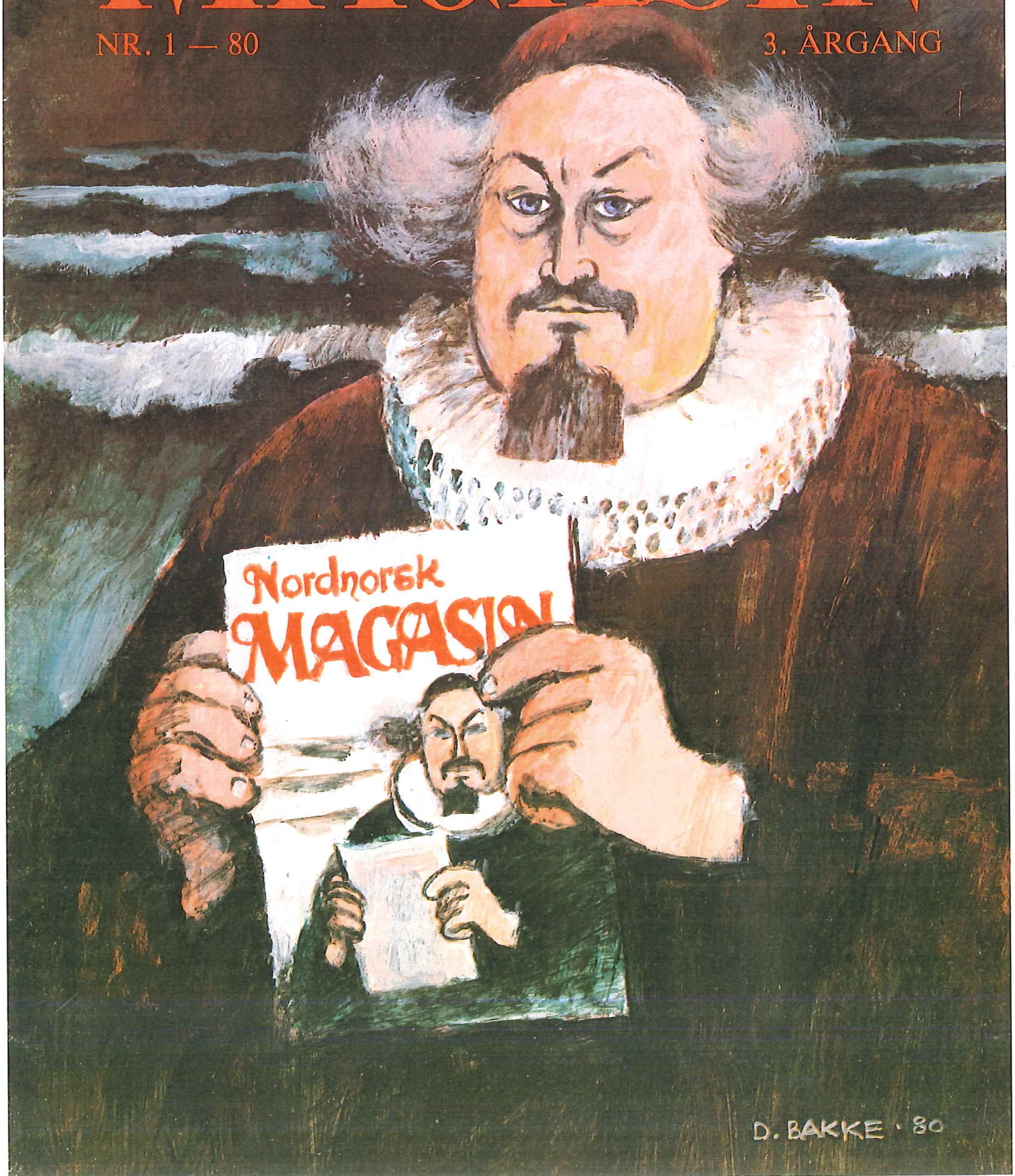

Nordnorsk MAGASIN

NR. 1 — 80

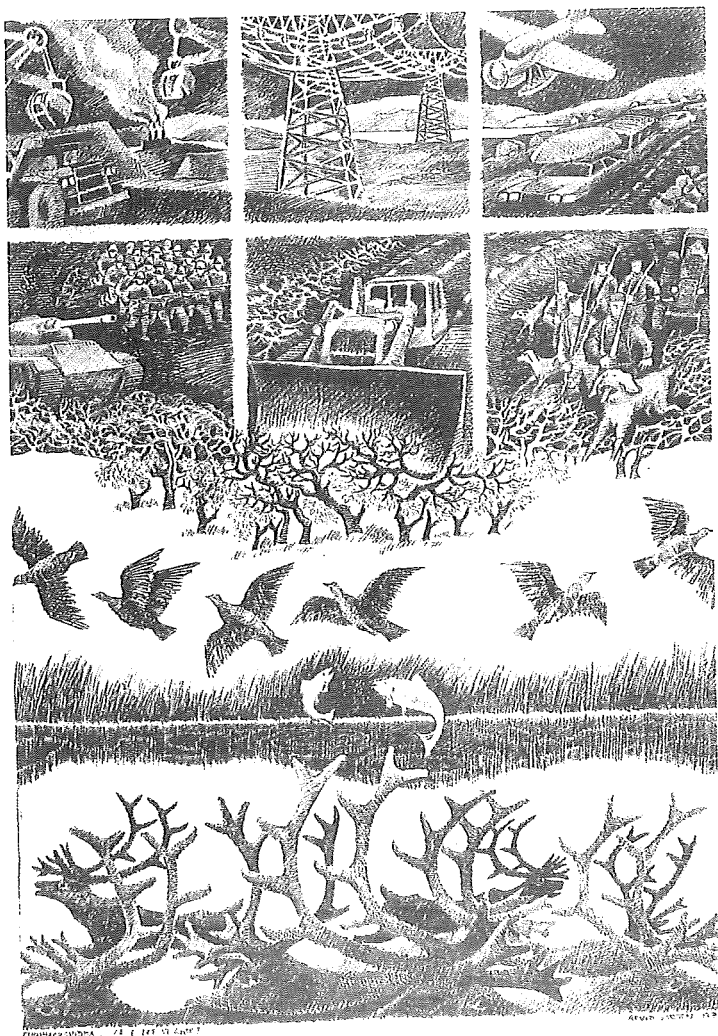
3. ÅRGANG

D. BAKKE · 80

Håp for sårbare verdier

*Tekst : Idar Kristiansen
Plakat: Arvid Sveen
Foto : H. Kr. Eriksen*

I skrivende stund — etter at Stortinget har fattet sitt vedtak, og før vi ennå har sett slutten på og virkningen av sommerens fortvilte demonstrasjoner mot politiske kasterater såvel på lokalt som nasjonalt plan, — synes det å være bitterlig sant at Alta-vassdragets skjebne langt på vei er beseglet.

Vidda er mer enn Alta

La oss likevel, i de mørke timene vi gjennomlever — timer av denslags mørke som intet elektrisk kraftverk kan forvandle til lys — huske at Finnmark er mer enn Alta, at vidda er mer enn områdene som sokner til Alta-vassdraget. Litt mer! Om regjeringspartiets Storegut i utmarka, professor Olav Gjærevold og medarbeidere sluttelig får sine ønsker oppfylt, skal 12 prosent — tolv hundredeler — av vidda mellom Mollisfossen i Nordreisa og strømmen under Tana bru bli vernet mot menneskers uvert — inkludert eventuelle regjeringsmedlemmers.

I forsøplingens rause tidsepoke skal vi bli nødt til å oppføre oss vettig på minst 3450 kvadratkilometer av et område nesten like stort som Belgia. Der bor det 320 mennesker på hver eneste kvadratkilometer — i gjennomsnitt — mens det i Ressursutvalgets mandatområde bor ett på samme areal. Men området rommer jo dessuten ca. 90.000 reinsdyr, minst 159 fuglearter, en lang rekke planter hvorav noen så sjeldne at de ikke finnes annet sted i Europa. Foruten noen av våre sjeldneste dyrearter. Kompliserende faktorer er at der også finnes slikt som kobber, jern, uran og gull — for bare å nevne noen av denne naturens rikdommer, som onkel Skrue selvsagt gjerne vil ha tak i. Og — som kjent — ennå en del vannmengder som ikke er lagt i rør.

Ressursutvalget vil verne

Hva er det så Ressursutvalget dristet seg til å foreslå? Vi nevner noen av hovedpunktene fra det kapitlet som heter **landskapsvern**:

Øvre Anarjokka nasjonalpark utvides vesentlig mot nord-øst, og Stabbursdalen nasjonalpark mot vest og nord. Det opprettes en ny nasjonalpark i øvre Reisadalen — Njallaav'zi nasjonalpark. (Njalla = fjellrev, av'zi = trang dal.) Hvis det ikke blir aktuelt å videreføre den indre riksvei Tana-Karasjok-Kautokeino-Rai'sajav'ri de 5-6 milene ned til Sarelv i Nordreisa, foreslår utvalgets flertall at området for parken utvides vesentlig mot øst og nord. Men et mindretall på fem mener at den foreslåtte nasjonalparken ikke bør utvides, mens to av dem dessuten slår fast at den bør legges til et område hvor den ikke stenger for en eventuell fremtidig veitrasé (!). Dette mindretallet markerer også — med tilslutning av ytterligere ett medlem — uenighet når det gjelder den foreslåtte utvidelse av Stabbursdalen nasjonalpark.

Ettersom det for **nasjonalparkene** ikke finnes lovhjemmel for regulering av ferdsel til fots, har utvalget for de

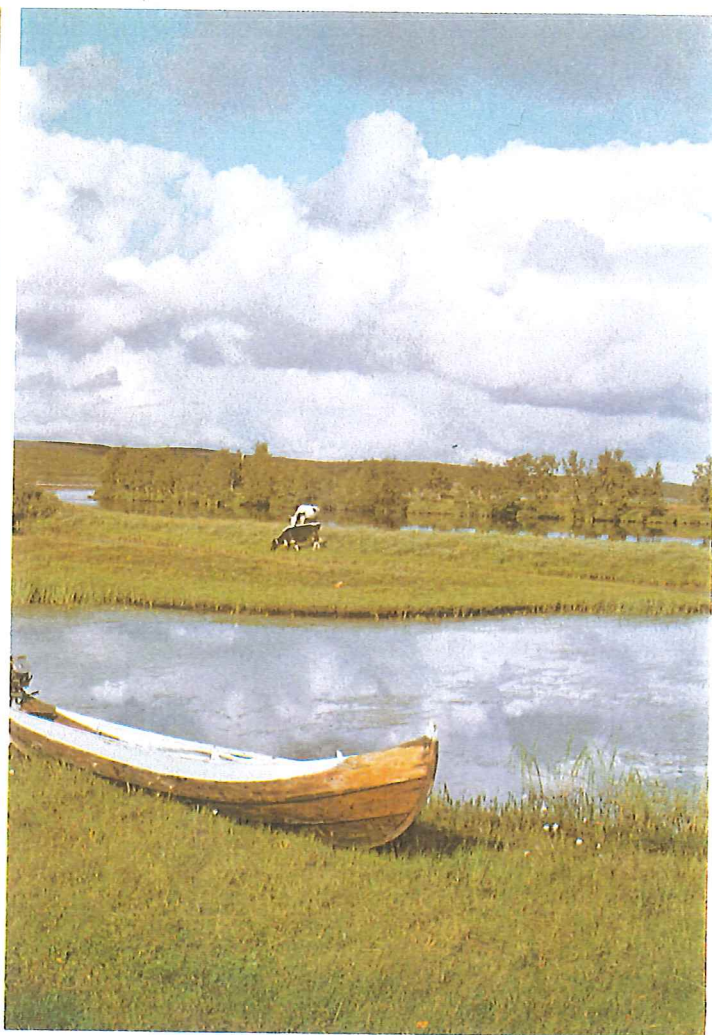
mest sårbare områdene funnet det riktig å foreslå opprettet **naturreservat**. Det gjelder her relativt små områder ved Masi, Suoluvuobmi ved Kautokeino, Bekkamyra i Burfjord, Valda i Porsanger og Silfavarri i samme kommune.

Dessuten foreslår utvalget at bl.a. Iesjav'ri og Kvænangsbotn skal bli **landskapsvernområder**, mens det på et par steder blir opprettet vern med status av **naturminne**.

Når det gjelder kraftverksutbyggingen, er Ressursutvalgets hovedkonklusjon at en utbygging av Kautokeino/Altaelva etter minste alternativ vil medføre lite av skade og ulemper for reindriftsnæringen. Utvalgets flertall rår ti at Navitelva i Kvænangen vassdrag under planlegging Kvænangen, Storelva i Burfjord og Skaidivassdraget Kvalsund og Porsanger ikke bygges. Videre at Tanavassdraget med samtlige sideelver gis varig vern.

Reindrift

Reindriften står selvsagt sentralt i vurderingene, og ut

valget slår fast at det er bare reinen som kan omdanne lavbeitene til mat for mennesker. Den produksjonen disse kar- rige fjellviddene gir i form av reinkjøtt, svarer til 18 000 menneskers årlige forbruk etter norske forhold.

Økt overgang fra natural- hushold til pengehushold og sterk mekanisering av nærin- gen gjør at den enkelte rein- eier må ha større reinhjord enn tidligere for å oppretthol- de en tilfredsstillende leve- standard. Et økonomisk ras- jonelt reinbruk settes idag til 400 rein, og beitegrunnlaget skulle da tilsvare 180-225 fa- miliebruk. Når man så vet at det for tiden er 370 familie- bruk med gjennomsnittlig 240 rein hver i området, gir det stoff til ettertanke. At hver km² tapt beite i forbindelse med vei betyr tapt beite for 5 rein, er et av eksemplene på resultat av våre inngrep i na- turen. Ut fra økologiske be- traktninger er det ikke grunn- lag for stasjonær reindrift. Man er henvist til flytting mellom vinter- og sommer- beiter som før.

Steinalderboplasser på vidda

Kanskje interesserer det no- en at statssekretær Ole K. Sa- ra, tidligere lappefogd i Kau- tokeino, har omsorg for den tradisjonelle vårjakta på en- der ved Ai'dejav'ri, Siebejav'- ri og Stuorajav'ri. Det tør imidlertid være av større al- men interesse at vidda vrimler av boplasser fra steinalderen, og at f.eks. området rundt Iesjav'ri var befolket for minst 7 500 år siden. Altså en stund før en viss Harald brys- ket seg for Gyda og samlet Norge til ett rike, som det i al- le fall før het i skolebøkene. Det var så visst ikke utvand- rere hverken fra Rome- eller Ringerike som først tok Finn- marksvidda i besiddelse. Nordmenn flest bør visst ikke snakke for høyt om sin rett til landet, til ørret og molter og slagbjørn, til midnattsol og sprengkulde, til gull og uran.

Det lar seg selvsagt ikke her gjøre å gå inn på mer enn en brøkdel av det veldige stoff- området utredningen presen- terer. Heller ikke på alle de tiltak og lovendringer etc. av

ulik art som utvalget anser for nødvendige, om **både** hensyn- et til samisk ernæring og al- menhetens interesser skal kunne sikres — noe utvalget selv sannsynliggjør nødven- digheten av og legger opp til ved sine forslag. La meg bare her påpeke at utredningen er en lekkerbisen som burde egne seg som gave for langt flere enn de som bare har kr. 25,- å avse til det bruk. Kartverket alene er verd det dobbelte beløp. Enten man er interessert i fauna eller flora, geologi, klima, reindrift eller samisk kultur, vil man finne atskillig av interesse.

Uran og gull

Kan jeg få lov til å presen- tere et par-tre tilfeldig valgte snakebiter?

— Uran er kjent fra Njal- laav'zi på den nordvestre de- len av Finnmarksvidda i Nordreisa kommune. Områ- det er sikret for staten med 50 stk. mutingsområder og 6 stk. mutingspunkter. Den ble oppdaget på 1950-tallet. - - Også på vidda innenfor

Alt hører sammen. Sommer- dag ved Lappoluobbal.

Kvænangen er en uranfore- komst undersøkt.

Alluvialt gull i de kvartær- geologiske avsetninger har vært kjent siden siste halvdel av forrige århundre. Funn- områdene har helst vært i de gamle elveleier som engang har vært bielver til Karasjåk- ka og Anarjåkka. Hvorfra gullet opprinnelig er kommet, er det ingen idag som med sik- kerhet vet.

En har ennå til gode å finne gull i fast fjell som kan være kilden til det avsatte gull. En kan imidlertid ikke utelukke at moderbergarten til gullet kan finnes, men på grunn av overdekningen kan det bli en uhyre vanskelig oppgave å på- vise den. Om den eksisterer, taler sannsynligheten for at gullinnholdet i den er lavt. - -

For alluvialt gull er en egen lov. Gullet tilhører grunneier, og det vil i Finnmark stort sett si staten. (Hva sier samene? Art.forfatterens anmerkning) Det er Industridepartementet

forts. side 43

Overganger

Håp for...

som forvalter gullfeltene og fastsetter vilkårene for utvinning av gull. -

Det levende livet

Over til levende liv, først planteliv:

— Så vidstrakt og variert som indre Finnmark er, må også typene av kildesamfunn bli mange og varierte. Noe spesialstudium har aldri vært foretatt. Registeret spenner fra alpine fattig- og rikkilder til kilder i barskogsbeltet. Fra et botanisk synspunkt knytter det seg størst interesse til de rike kildetypene, de med surhetsgrad omkring pH 7 eller høyere. Mange morsomme kilder forekommer i Øvre Anarjåkka nasjonalpark. (Uansett surhetsgraden — her **klukker** det faktisk!)

I Kautokeinoelva er funnet flere lokaliteter for sterilt brudelys (!) (*Butomus umbellatus*), som dessuten ble funnet i Siebejav'ri. I senere år er også funnet korsandmat (*Lemna trisulca*) i Kautokeino-elva fra kirkestedet opp til Galanito. Forekomstene av *Butomus* i Kautokeino er nå de eneste sikre i Norge.

Botanikeren Sigmund Sivertsen, som har undersøkt vegetasjonen her inne, har mer enn brudelys å vise frem. Her er sibirnatfjol og huldreblom, her er kanelrose og masimjelt som er så sjelden at den bare kan beskues ved Habatvuoppe-bak'ti i Sameland, i alle fall i vår verdensdel. Her er gulldusk og gullrublomb, her er giftig selsnepe og russegras og russekveke og kola-vaumue, — slik at vi skal huske at ikke alt som kommer østfra er godt. Dessuten er her

Rovfugler

Fjellvåk og dvergfalk, fiskeørn, hønsehauk, kongeørn, jaktfalk, tårnfalk, havørn, spurvehauk, myrhauk og vandrefalk.

— Alle rovfugler er totalfredet i mandatområdet. Fredningen er kommet i stand på landsbasis fordi bestanden av rovfuglarter har gått sterkt tilbake, blant annet som etter-

strebing fra menneskets side. Særlig har jaktfalk og vandrefalk blitt sjeldne. Disse artene har neppe vært tallrike noen gang og har dermed vært spesielt sårbare. Som jakt-trofeer og tamfugler er de dessuten etterspurt i Mellom-Europa. I tillegg til dette er vandrefalken utsatt for forgiftninger på vinteroppholdsstedene i Mellom-Europa. For denne arten har bestandsutviklingen vært katastrofal. - Jaktfalk og vandrefalk er oppført i WWF's liste over direkte truede arter. Fiskeørn, havørn, hønsehauk og kongeørn er oppført som sårbare arter og myrhauk som sjelden art. —

Så langt innstillingen fra Ressursutvalget for Finnmarksvidda. Her skal vi bare slå fast at mangt er truet, sårbart og sjeldent i dette vårt største og tross alt minst ødelagte naturområde. Ikke bare planter, dyr og fugler. Menneskene også.

Hvem har retten til vidda?

Spørsmål om retten til landet, til vidde og vann, har det ikke vært utvalgets sak å vurdere. Men i oppsummeringen av en tekst forfattet av professor Sverre Tønnesen heter det blant annet:

— Høyesterettsdom av 1968 (Altevannsdømmen) viser at Høyesterett er villig til å se på typisk samisk bruk — her reindrift — som like rettighetsstiftende som f.eks. norsk jordbruk. Det er helt klart at hverken samegrupper eller andre kan rokke ved eiendomsretten til den private jord i Finnmark. Den jord de samiske grupper tenker på når de snakker om eiendomsretten, er retten til jorden som ikke er solgt, i de samiske bygder. Det er de indre bygder i Finnmark som vil tjene på at eiendomsretten og disposisjonsretten til bruken av almenningen blir lagt til lokalbefolkningen.

Hensyn til lokalbefolkningen

Nettopp hensynet til lokalbefolkningen har veid tungt når utvalget skulle komme med sine konklusjoner:

— Finnmarksvidda må sikres som grunnlag for primærnæringene og den lokale befolkning, men bør også ses på

som en nasjonal ressurs når det gjelder å bevare naturområdene, dyre- og plantelivet og den særegne kultur, samtidig som den også vil være viktig rekreasjonsområde for distriktets øvrige befolkning. - Almenhetens rett til utnyttelse av utmarksressursene i mandatområdet må opprettholdes, men tilpasses den næringsmessige utnyttelse og ressursgrunnlaget. —

Kultivering?

Snakk? Nødvendig snakk. Som oftest vil man nikke at jo, det der låter fornuftig, selv om neppe alle vil være enige i alt.

Fiskevann og vassdrag bør kultiveres for å øke produksjonen, og laksen bør tilbys gyteplasser og oppvekstområdet også i de lange vanntarmene Anarjåkka og Iesjåkka som danner de øvre deler av Tanavassdraget. Vi får vite at produksjonen i vannene på Finnmarksvidda kan settes til ca. 5 kilo pr. hektar årlig, og at området omfatter 1400 km² ferskvann. Teoretisk skulle man kunne forvente en årlig fiskeproduksjon på ikke mindre enn 700 000 kilo. Det er klart at uttaket av fisk bør kunne økes betydelig i forhold til det som er vanlig nå.

★

Filaks...

na enn spor å sjå.

Kvalpane fekk vekse til, og i mange år etterpå kunne sameane fortelle om hundevargane. Dei var lette å skilje frå

Han Jakop...

deg sjøl i samme slengen, din sèlvmondskandidat.

Ho Jendina kjæm stormanes og rope:

— Jakop, Jakop, va det ikkje det eg skjønnte, no har du gjort ei uløkka på oss. E du dau eiller e du levanes, svar høyre du, eillars så ska du få!

— Han e berre lettat såra, svar-te ho tante Lufine.

Då svima ho Jendina av.

Ho bestemor som ikkje hadde vorre ute på mangfoldige år, kom krækanes nerover slyvelen.

— Bane mett, bane mett, kom inn før tyskertan kjæm!

Ho truidde det va krig. Det va det jo førssåvidt óg.

•

Etterpå, då doktoren hadde plokka syv haggel ut av rauva hannes Jakop, og gjedd ho tante Lufine og ho Jendina beroliganes middel, stilna det leksom av i huset. Berre ho bestemor satt oppglødd i gjøngestol'n og prate med seg sjøl om at no måtte dem tel fjeills, førr no va det like før tyskertan kom.

Det høyre med tel historia at då han Jakop omsider kom seg på føtn igjen, og gikk ner tel fjæra... Då va det berre skjinne igjen av dein fine boknafesken.

Men han Jakop svor at neste gong, då...

★

Filminteressert?

Støtt produksjon og distribusjon av nordnorsk kortfilm.

Bli medlem av Nordnorsk Filmforum.

Medlemskap kr 30 pr. år. Postgirokonto 3 87 12 66.

Adressen er:

Nordnorsk Filmforum

v/ Kåre Tannvik

Boks 140

9901 Kirkenes